

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE PRE ODBORNÍČKY A ODBORNÍKOV V OBLASTI VÝCHOVY

Priznaky násilia v rodine a problémy detí týraných matiek môžeme vnímať len vtedy, ak sme na problematiku násilia páchaného na ženách dostatočne citliví (pozri kapitolu 7: Dôsledky pre deti). Hoci je násilie v rodinách veľmi rozšírený fenomén, môžu mu pracovníci a pracovníčky v oblasti výchovy venovať, samozrejme, iba obmedzenú časť svojej pracovnej kapacity. Napriek tomu máte dôležitú úlohu, pretože ste v úzkom kontakte s deťmi, ktoré vám dôverujú. Aby ste sa vyhli preťaženiu, hľadajte podporu u kolegýň a kolegov, ako aj u svojich nadriadených, a nadviažte kontakt so špecializovanými inštitúciami, napr. s odborom sociálnych vecí úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, pedagogicko-psychologickou poradňou, pomáhajúcimi ženskými organizáciami a pod. Odborníčky a odborníkov si môžete prizývať na konzultácie. Žiaduce je aj pravidelné ďalšie vzdelávanie na tému násilie páchané na ženách a deťoch v rodinách.

ČO MÔŽETE POSKYTNÚŤ ŽENÁM POSTIHNUTÝM NÁSILÍM

Týrané ženy sa iba zriedkavo obracajú so svojimi problémami na pedagogičky a pedagógov svojich detí. Oveľa častejšie sa učiteľky a učitelia o násilí páchanom na matke dozvedia zo správania a z rozprávania detí. **V takýchto prípadoch odporúčame, aby ste navrhli matke rozhovor, pričom sa neodvolávajú na výpovede dieťaťa.** Dieťa sa totiž nesmie dostať do pozície „zradcu“. Využite možnosť a ponúknite pomoc a prejavte účasť. Ženy v násilných vzťahoch sú pod stálym tlakom svojho partnera. Preto treba dbať na to, aby sme neprisudzovali matke vinu za problémy jej dieťaťa a aby sme ju nepreťažovali pedagogickými návrhmi a očakávaniami. Poskytovanie podpory sa môže realizovať najmä:

- individuálnym prístupom k dieťaťu;
- rozhovormi o situácii dieťaťa;
- podnetmi, ako možno dieťaťu pomôcť;

Pro Familia

Humenné
057/775 77 73
0903 325 506
(08.00 – 20.00 hod.)

Fenestra

Košice
055/625 62 37
0905 204 414
(09.00 – 17.00 hod.)

Centrum Nádej

Bratislava
02/62 24 78 77
0905 463 425
(nonstop)

Aliancia žien Slovenska

Bratislava
0903 519 550
(nonstop)

Odporúčaná literatúra

www.ruzovymodry-svet.sk (rodovo citlivá pedagogika)
www.zastavmenasilie.sk (proti násiliu)
www.aspekt.sk (rovnosť žien a mužov)
ASPEKT, feministický kultúrny časopis — najmä čísla 3/1998 *Násilie I*, 1/1999 *Násilie II*, 2/1999 *Osobné je politické*, 1/2000 *Nerodíme sa ako ženy, stávame sa nimi*, 2/2000 – 1/2001 *Patriarchát*.

- informáciami o pomáhajúcich zariadeniach (napr. odbor sociálnych vecí úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, detské krízové centrum, pomáhajúce ženské organizácie, poradňa pre ženy);
- vyjasnením právnej situácie: kto má právo vyzdvihnúť dieťa zo školy; aké opatrenia zo strany odboru sociálnych vecí a súdu sú potrebné, aby bolo dieťa zverené do starostlivosti matky, čím tá získa výlučné právo vyzdvihovať dieťa zo školy a rozhodovať vo veciach týkajúcich sa dieťaťa, napr. o kontakte s otcom (pozri kapitolu 7: *Dôsledky pre deti*);
- poukázaním na bezpečnostné opatrenia, ktoré môže matka urobiť v prípade núdzovej situácie.

Žena môže začať meniť svoju situáciu, až keď získa podporu a keď sa podarí ju odbremeniť! Život ženy postihnutej násilím je plný strachu, takže si často nedôveruje. Majte trpezlivosť a pochopenie, dajte najavo, že ste jej k dispozícii a že u vás nájde podporu. Nesnažte sa o rýchlu zmenu situácie, neočakávajte od nej žiadne radikálne rozhodnutia. Informujte ju o pomáhajúcich zariadeniach, poskytnite jej informačné materiály.

PODPORA DETÍ V AKÚTNEJ SITUÁCII

Deti potrebujú dostať možnosť, aby mohli spracovať a zvládnuť zážitky násilia primerane svojmu veku a osobnosti. **O svojich starostiach môžu však hovoriť len v atmosfére dôvery, solidarity a úprimnosti.**

Deťom treba dať jasne najavo, že nenesú žiadnu zodpovednosť za situáciu v rodine. A treba zodpovedne uvážiť aj to, či situácia v triede ako skupine umožňuje otvárať túto tému v prítomnosti ostatných detí. Deti však zväčša začnú o svojich problémoch hovoriť práve v skupine. Ostatné deti môžu z takýchto rozhovorov získať aj niečo užitočné pre seba tým, že sa zapoja do procesu prekonávania problému, a možno si potvrdia i svoje vlastné skúsenosti.

Starší žiaci sa už obvykle dokážu vyrovnávať s násilím aj slovne. Pritom majte na pamäti, že je potrebné:

Násilie v rodine. Super tajné. Pro Familia a ASPEKT 1998. (Dostupné aj na <http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/knihy/nasiliev-rodine:-super-tajne>)

Proti sexuálnemu zneužívaniu dievčat a chlapcov. Priručka pre matky a otcov. ASPEKT 1999.

Cviková, J. – Juráňová, J.: *Piata žena. Aspekty násilia páchaného na ženách.* ASPEKT 2002.

Cviková, J. – Juráňová, J.: *Ružový a modrý svet. Rodové stereotypy a ich dôsledky.* Občan a demokracia – ASPEKT 2003, 2. vyd. 2005. (Dostupné aj na [http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/ruzovy-a-modry-svet-\(cd-rom\)/ruzovy-a-modry-svet](http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/ruzovy-a-modry-svet-(cd-rom)/ruzovy-a-modry-svet))

Cviková, J. – Juráňová, J. – Kobová, L.: *Žena nie je tovar. Komodifikácia žien v našej kultúre.* ASPEKT, Bratislava 2005.

Domáce násilie – stručné odpovede na najčastejšie otázky. Aliancia žien Slovenska 2005.

Grabruker, M.: *Typické dievča? Denník o prvých troch rokoch života.* ASPEKT 2006.

Heise, Lori L. — Pitanguy, J. — Germain, A.: *Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví.* Pro Familia a ASPEKT 1998.

Herman, J. L.: *Trauma a uzdravenie. Násilie a jeho následky.* Pro Familia a ASPEKT 2001.

Jones, A.: *Nabudúce bude mŕtva. Týranie a ako ho zastaviť.* Pro Familia a ASPEKT 2003.

Konat proti násiliu na deťoch. Pro Familia a ASPEKT 1999.

Levine, P. A.: *Prebúdzanie tigra — liečenie traumy.* Pro Familia 2002.

Násilie na ženách. Aliancia

- získať si dôveru dieťaťa, ale bez naliehania či nátlaku;
- pochváliť dieťa za to, že má odvahu hovoriť o svojej situácii;
- dať najavo, že mu veríte;
- ubezpečiť dieťa, že sa vás môže opýtať na všetko, čo potrebuje;
- hovoriť s ním o veciach, ktoré v ňom vyvolávajú strach (rozvod, ťažkosti v škole, umiestnenie do detského domova, riziko, že by otec poň prišiel do školy);
- vyjasniť si s ním potreby, aké má, a prípadne iniciovať isté opatrenia (napr. keď dieťa hovorí, že nechce ostať doma), prekonzultovať s matkou a sociálnou pracovníčkou dočasné umiestnenie v stanici opatrovateľskej služby (SOS) pre deti alebo v detskom krízovom centre.

Ak dieťa nie je schopné hovoriť o svojich zážitkoch, či už vzhľadom na vek, mentálnu úroveň, alebo postihnutie, potom mu treba umožniť, aby sa vyjadrilo prostredníctvom iných postupov, napr. hraním rolí s bábikami, kreslením a pod. Nejde pritom o terapeutickú činnosť, ale o priblíženie sa situácii z pohľadu dieťaťa. Jednorazová aktivita však nestačí. Zmysluplná podpora dieťaťa má byť naplánovaná dlhodobo a má sa zakladať na pravidelných kontaktoch, napr. v podobe hodín vyhradených rozhovorom alebo hre.

Ak dieťa žije v nejakom type detského domova, potom si treba vyjasniť, či chce prázdniny alebo vikendy tráviť s rodičmi. Ak áno, mal by byť vytvorený podporný plán, čiže by malo byť jasné, na koho sa môže dieťa obrátiť v prípadnej krízovej situácii: na príbuzných, priateľov, učiteľku? V každom prípade treba podporovať želania dieťaťa voči rodičom a osobám, ktorým je dieťa zverené do opatery.

Vzhľadom na **zložitosť problematiky** navrhujeme zvážiť aj ďalšie možnosti:

- požiadať o spoluprácu odborníkov a odborníčky z vašej vlastnej inštitúcie, ako napr. výchovného poradcu či poradkyňu, psychologov či psychologičky atď.;

žien Slovenska 2003.

Rothschild, B.: *Pamáť tela. Psychofyziológia a liečenie traumy*. Pro Familia 2007.

Besenbäck, I. a i.: *Gewalt in der Schule. Gewalt gegen Mädchen. Geschlechtsspezifische Aspekte und schulische Präventionsarbeit*. Viedeň 1994.

Büttner, Ch. — Dittmann, M. (ed.): *Brave Mädchen, böse Buben? Erziehung zur Geschlechtsidentität in Kindergarten und Grundschule*. Weinheim 1992.

Heimvolkshochschule Alte Molkerei Frille: *Parteiliche Mädchenarbeit u. anti-sexistische Jungenarbeit*. Frille 1988.

Österr. Kulturservice (ed.): *Kokosnuss feminin. Ein Handbuch für mädchenorientierte Kulturvermittlung und Unterrichtsprojekte*. Viedeň 1991.

Pädagogisches Zentrum Berlin (ed.): *Tatort Schule: Sexistischer Alltag. Dokumentation der Berliner Fachtagung*. Berlin 1992.

Stanzel, G.: *Mädchen und Jungen — Verändertes Rollenverhalten als gesellschaftspolitisches Lernziel in der Grundschule. Praktische Anleitung zur Durchführung eines rollenkritischen Unterrichts als präventive Massnahme gegen Gewalt im Schulalltag*. Wiesbaden 1991.

Walker, J.: *Gewaltfreie Konfliktlösung im Klassenzimmer*. Eine Einführung. Č. 1. Vyd. Päd. Zentrum Berlin. Berlin 1991.

- ponúknuť a sprostredkovať kurzy ďalšieho vzdelávania;
- nadviazať kontakt s pomáhajúcimi inštitúciami, ako sú: pedagogicko-psychologická poradňa, detské krízové centrum, odbor sociálnych vecí úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, organizácie pomáhajúce ženám a deťom atď.

Tieto kroky však treba najprv prediskutovať s matkou a získať aj súhlas dieťaťa (so zohľadnením veku).

PODNETY PRE PREVENTÍVNU PRÁCU

Základnými príčinami násillia sú snahy o mocenskú dominanciu, ako aj spoločenské normy a tradičné rozdelenie rolí. Výchovné a vzdelávacie opatrenia môžu prispieť k zmenšeniu mocenskej nerovnováhy medzi pohlaviami. **Osobný príklad pedagogičiek a pedagógov (čo, samozrejme, predpokladá ich sebareflexiu) motivuje deti a mládež kriticky prehodnocovať tzv. spoločenské skutočnosti** (deľbu práce medzi ženami a mužmi, rôzne formy vzťahov a spôsobov života). Pre prácu s deťmi a mládežou je potrebná citlivosť voči prejavom násillia, ktoré sa vyskytnú v rámci žiackej skupiny. Násillie medzi deťmi, resp. mládežou sa musí stať témou rozhovorov a spracovávaní vo všetkých oblastiach výchovy a vzdelávania. O rodovo špecifických aspektoch (t.j. súvislosti so spoločenským chápaním ženskej a mužskej roly) treba hovoriť nielen pri konfrontáciách medzi chlapcami a dievčatami. **Násillie páchané chlapcami na dievčatách alebo iných chlapcoch súvisí s napíňaním predstáv o normách mužnosti** (byť silný, presadiť sa, demonštrovať fyzickú prevahu); toto treba stále znovu tematizovať. Pomocným opatrením môže byť aj kurz sebaobrany pre dievčatá a tréning senzitivity pre chlapcov. Treba dbať aj na skutočnosť, že rodová citlivosť sa vytvára aj prostredníctvom jazyka, preto je nevyhnutné používať rodovo citlivý jazyk (napr. ženské formy pomenovania osôb a profesií: žiačka a žiak, lekárka a lekár, učiteľka a učiteľ atď.).